

Scrisori din Basarabia

II

Se știe că un popor ajunge să se obicinuească chiar și cu calamitățile cele mai strigătoare, odată ce ele devin cronice... Și totuși nu se găsește în Europa de azi nici o regiune însemnată, unde să nu se ducă o luptă socială pentru izbăvirea populațiunii de asemenea calamități. În deosebi, nu există nici o țară care să nu-și aibă, măcar întrucitva, cele mai firești și necesare aparențe ale vieții ei etnice: mișcarea intelectuală în general și sforțări practice pentru garantarea și dezvoltarea vieții naționale... Dar, nici o regulă fără excepțiune.

Citeodată ajungi să te întrebi: oare tot ceia ce a fost pururi și pretutindeni prilej de luptă de idei, sau îndemn la mișcare—nu există la noi de loc? Ori poate Basarabienii sînt creați din alt lut ca ceilalți și, în deplină cunoștință, nu-și vor progresul lor?

În Basarabia contemporană domnește în formă și în fond nobila cultură rusească, iar veneticii stăpînitori ai noștri sînt mai mulțumiți la noi ca oriunde aiurea. Introducîndu-se în poporul basarabean numai formele deșarte ale civilizațiunii (rusești!), Rușii pot dormi liniștiți, deoarece nu au grija de mine.

Școlile și dregătoriile rusești înlocuiesc, în ochii lumii, toate instituțiunile de acest fel, atît de necesare oricărei populațiuni.

Aluziile puține și întîmpătoare la un partid național moldovenesc, provoacă aci numai surîsul... Despre o linerime generoasă și liberă, ivită din sinul majorității acestei țări, nici nu s'aude încă... sau, această floare a oricărui popor își expune viața acolo, departe de Basarabia, și nu pentru țara natală... Ocîrmuirea locală se găsește întregă la dispoziția oamenilor care sînt străini cu totul oricărei idei moldovenești. În suși Chișinăul nu este altăceva decît centrul acțiunii politice de rusificare în această țară înapoiată.

Astfel nici o primăjdie nu se observă pentru stăpînii zilelor noastre și, cum am mai spus-o, Rușii se simt în Basarabia foarte bine.

Dar noi?!

„Sîntem străini în țara noastră“...

* * *

Este o vorbă glumeață că: în Chișinău graiul moldovenesc: slujește acuma numai la trei lucruri: boerii zbiară moldovenește la slugi, se ceartă moldovenește între dînșii (avînd deci pentru o conversație obi-cinuită, limba—mai delicată—rusă), iar „nacialstvo“ de toate treptele, in-jură totdeauna moldovenește... Și cu toate acestea, voi spune un adevăr, un paradox poate: sunetele moldovenești domnesc în Chișinău aproape ca și în tot restul țării. Le auzi până și noaptea, cînd îți scîrție pe lingă fereastră un car cu boi, care-și amestecă simfonia aceasta cu nesfirșita „frunzuleană“ a sîteanului care trage cu ea dracul de roadă... Le auzi cînd cumperi (o proză!) cîrbuni, lemne, lapte, *poïna* sau păpușoiu... La teatru se reprezintă o piesă rusească, dar lucrătorii din culise, servitorii dela garderobă, își spun daraverile moldovenește. Și'ți întregeștii tabloul, cînd vezi oriunde doi-trei sergenți de poliție, vorbind tot așa... Și numai atunci, după ce ai știut culege toate aceste aparențe ale sufletului romi-nesc înstrăinat, prîiepi o primăvară pe cîmpia poporului. Trebuie însă o imediată arătură a pămîntului, sămînțe, sămănători și ploaie, ploaie caldă...

Cronica artistică a Chișinăului e mizerabilă. În ce privește arta tea-trală sîntem mai mult Ruteni decît Moldoveni. În fiecare sezon vin la noi trupe rutenești, și Moldovenii se delectează cu înduioșitoare ro-manțe, ca: „oi ne hodi Grîțu tai na vecernîți“ și multe de-al-de-acestea. În deobște, toată arta dela noi poartă pecetea rutenească, mai ales pic-tura. Vara trecută, o expozițiune ambulantă ne-a vizitat Basarabia, oprin-du-se în Chișinău 3 săptămîni și apoi umblînd din sat în sat 3 luni de-a rîndul. Am văzut în șatra acestei expozițiuni cîte-va tablouri cu tipuri și peisage din Basarabia, semnate de pi-ctori... ruteni—ca un bănat al să-răciei duhului nostru de artă.

În ramura muzicală același lucru. „Souvenir de Bessarabie“, acea-stă compoziție cu multe teme și melodii poporane—e scrisă nu de un Moldovan, ci de un „Hoffman“. Gustul muzical e în scădere. Nu mai auzim nici despre lăutari, nici despre cîntăreți naționali, ca acei de odinioară. Orchestrele moldovenești au dispărut, rămîind numai cîteva jigănești, mai proaste, ca aceea a lui Costache din Bălți, sau a lui Ște-fănușă din Romăncăuți. Pentru înveselirea birocratilor ruși, și a capita-lei unei țări romînești, avem în restaurantele de aici cîte o orchestră de peste Prut, pe care o privim ca unicul semn al legăturilor noastre sufletești cu România, dela a căror rupere, peste 5 ani, se împlinește un veac de ani.

* * *

Dela Chişinău la Iaşi drumul coastă numai vr'o ciţiva lei şi totuşi, pentru Basarabeni, Iaşii nici nu există. Universitatea, ştiinţa naţională, literatura, cercurile intelectuale—toată bogăţia sufletului românesc pare că nu s'ar găsi la 100 km. delă Chişinău. Să nu'şi facă nimeni iluzii deşarte în privinţa aceasta. Amar s'ar înşela acela, care ar crede că graniţele nu au nici un efect şi că simţirile noastre sînt şi ale Romînilor din regat, că aspiraţiile lor sînt şi aspiraţiile noastre. Ceva mai mult. Noi aci nici nu credem în resursele vitale ale romînimii ca naţiune. Tăria acestei viţe latine şi conştiinţa menirii ce ea are în viitor—pentru noi sînt numai vorbe...

„Romînimia?—dar există ea? Unde-s manifestaţiile ei?” — Şi nu ai ce să răspunzi.—„Romînia—spun „adevărăţii Ruşi” dintre Moldoveni—nu este decît *une quantité négligeable*. Ce, este acolo o forţă, ştiinţă sau un suflet original?”

Şi iar te simţi, că nici cu o discuţie cit de lungă nu vei dovedi contrarul. Nu vei putea arăta prin cuvinte mişcarea intelectuală poporanistă, vorbele nu vor intrupa icoanele vii din poeziile lui Goga sau Coşbuc, dovezile geografice şi istorice nu vor putea ţine locul realităţii necunoscute. Te vei mîngiea numai în gînd cu ideea mindră că mai curînd sau mai tirziu cea mare romînimie, delă Marea neagră şi până la Tisa, va fi cunoscută tuturor.

* * *

Se vorbea mai dăunăzi, până în Martie a. c., că proprietarii noştri, pe care îi ameninţa chestia agrară din Rusia, îşi îndreptau privirile spre Romînia şi că ar fi fost mulţumiţi chiar, în cazul alipirii Basarabiei la Romînia. Nu ştiu ce spun ei acuma, după răscoalele ţărăneşti de acolo, dar mulţi dintre intelectualii noştri găsesc că Basarabeni nu pot, după cele ce se petrec în Romînia, să se adape acolo la izvoarele iubirii şi mindriei de neam. Şi pentru aceasta, ei aduc următoarele argumente hotărîtoare :

„Starea ţăranului român, temelia statului şi a neamului, ne descurajază, deoarece e partea cea mai puţin recomandabilă a vieţii naţionale. Fără pămînt, fără lumină, în sălbătăcie şi vecinică foamete, ţărănimia romînă se găseşte la dispoziţia arendaşilor de tot soiul, la cheremul slujbaşilor de toate treptele. Afară de aceasta, tocmai Romînia a rămas cea din urmă dintre statele civilizate în ce priveşte dreptul de alegere, deci nicăiri nu sînt excluşi delă viaţa politică atîţia cetăţeni ca în „Patria-Mamă”. Sîntem cu toţii convinşi că întreaga clasă de oameni de treabă din Romînia deplînge această stare de lucruri, dar până cînd compătimirea aceasta nu se va realiza într'un şir de reforme,—statul român va rămîne tot aceeaşi instituţiune de jaf, o instituţiune pentru sălbătăcierea poporului”.

Asemenea vorbe le auzi pretutîndeni.

Iar aceea ce ne lovește dela prima vedere, este faptul că, cu cît prîmejdia catastrofei istorice se apropie mai mult în România, cu atîta mai zădarnic o arată oamenii politici prevăzători,—căci „domnii zilei” nu-i ascultă și nu grăbesc să facă reformele ce se impun. Chiar făgăduințele de azi nu știm dacă se vor îndeplini... Și cînd ne gîndim la marele ideal al unei „Romîni-Mari”, ne apare foarte tristă această stare de lucruri, de idei și de sentimente. Cînd în „Patria-Mamă” nu există de fapt toate libertățile constituționale, dacă pentru cînsa țărănească nu există nici justiție, nici bunăstare economică, atunci, cum să facem din această țară o adevărată „Mamă”, cătră care să fie atrași Romîni de pretutindeni?..

Mîne cînd votul universal de fapt va fi cucerit în Transilvania și cînd Rusia va deveni un stat constituțional, frații Romîni ar trebui să se afle mai înnaintea noastră, iar nu mai înapoi. Nu va fi cu puțință să țintim la idealul unei Romîni-Mari, cită vreme Basarabeni sau Ardelenii se vor găsi mai bine economicește și polițicește în lăuntru al altor state, din nefericire străine neamului lor. Vorba mea de profan este că ne trebuie neapărat o țară liberă și fericită, pentru ca să tindem spre dînsa. Ne trebuie nu visuri ori făgădueli, dar ceva mult mai bun decît România de azi, căci altmîntrelea va fi greu să deștepți sentimentul național în Basarabia.

De cînd chestia naționalităților din Rusia s'a pus la ordinea zilei, politica rusească în privința Basarabiei nu se face cu nepăsarea de mai înnainte. Cutoată recunoașterea tacită că Basarabia este o țară rominească, se iau măsuri convenite pentru a împiedica orice activitate specifică în sensul național. Se aude despre un proiect al autorităților locale, prin care s'ar opri introducerea cărților rominești tipărite „în străinătate”. Argumentația acestei măsuri stă în idea că, cu lăfirea cărților rominești (unde văd Rușii această lăfire?) Moldovenii vor ajunge să tindă la legături politice cu România. Intr'un ziar oficios chiar se vorbea, deși în treacăt, dar lămurit, că în Basarabia focul național nu s'a stins, ci numai este înnăbușit.

Recunoașterea aceasta inseamnă mult. Rusul găsește la noi până și „focul național”—minune! Până acuma eram, doară, numai o turmă de iobagi sălbatici, puși la voia nemărginită a cînovnicilor rusești—și iată sîntem aproape recunoscuți ca națiune.

Primul pas e făcut, poate.

Să adăogăm la el încă sufe și mii, și atunci numai, vom putea spune că ne-am împlinit misiunea noastră istorică.—Parlamentul rusesc va juca un mare rol în renașterea noastră. Tot poporul nădăjduiește că, mulțămită Dumei, nu vor fi uitate și nesocotile nici marele interese ale Basarabenilor.

* * *

Basarabia contimporană, pentru a progresa întru civilizație, cere rezolvirea următoarei grave dileme: sau rusificare deplină, sau cultură națională, luată și însușită cu energie și cu devotamentul pentru idealul nostru românesc. Desigur, cea mai firească soluțiune ar fi ca toată suflarea din Basarabia să devie romină, căci numai în acest caz poporul *moldovenesc*, are înțeles să *existe ca atare*. Și cu atât mai lesne e de deșteptat la noi conștiința națională, cu cât însuși poporul și-a păstrat și limba și mândria lui națională. „Sînt român!”—această exclamațiune rămasă încă din vremuri romane, s'aude totdeauna în graiul Moldovanului. Oricît, în șovinismul lor, adevărații Ruși ar tăgădui existența Moldovenilor ca națiune, ea există și dă cea mai puternică dovadă de rezistență, anume: Moldovenimea basarabeană își asimilează toate elementele străine.

Iată cîteva exemple:

Într'un sat, se găsește o familie „Șahovscoi”, de origină rusă și care, după documente, se trage dintr'o viță princiară ilustră. Cunoscut un Francez, care azi, e curat moldovan. La malurile Nistrului—pe Ruteni; la Acherman și Izmail—pe Bulgari, Polonezi și alții,—pe toți îi asimilăm noi, pe cînd, în schimb, pe mulți dintre Moldovenii noștri nu-i putem scoate din cleștele rusificării! Un anume Birca—sau Bocan—se rușinează a grăi și a trăi moldovenește. El se dă drept mare patriot rus, umblă de-a-bușele înaintea huliganilor cu influență, se face cel mai disperat politician în favoarea rusificării și înjură din gură și prin gazete pe toți nerușii, deci și pe Moldoveni. Iar împreună cu ceilalți adevărați Ruși, recrutați dintre Țigani, Evrei, etc. și Moldovanul nostru, uitat de neamul său, formează buchetul acela mare de patrioți, care se numește cu mîndrie: Liga poporului rus.

* * *

Toate chestiile cele mai vitale pentru popor stau totdeauna în legătură cu chestia învățămîntului rural. Faimoasa vorbă că la 1871 a bîruiț învătătorul german, se vede, că a inspirat și „zemstvo” din Basarabia. La adunările acestei instituțiuni *desineocîrmnitoare* s'a vorbit mult despre acei bani ai poporului, care se aruncă în glod, cu școlile actuale din Basarabia. Și totuși, vedem că acum, cu începutul primăverii, „zemstvo” clădește școli nouă. Ba era chiar un mare proiect de a se face o întreagă rețea de școli, pentru a realiza și instrucțiunea generală; dar situația financiară nu a permis asemenea planuri...

Doritorii de școli moldovenești se întristau, văzînd cum se ridică școli rusești cu banii Moldovenilor. Se întristau însă zădarnic. Lăsați să ne pregătească Rușii edificiile școlare, doar mai încolo vor fi ele bune la ceva. Poate, nici nu vom fi încă în stare să ne folosim de moștenirea materială a Rușilor,—cine știe?!

Să nu uite nimeni că viitorul acestei țări e lung și numai după ce vom izbuti a ne prepara pentru el, va putea fi vorba de alcătuirea noilor forme în învățămîntul poporan; până atunci însă noi avem o datorie, foarte gravă, anume, să nimicim pagubele aduse nouă de școala rusească. Trebuie cu prețul celor mai mari sacrificii, să răspîndim în mod privat lumina în limba—mamă. Se vor porni negreșit persecuțiuni contra apostolilor viitori, vom întimpina prigoniri și împiedicări la fiecare pas, dar toate acestea nu trebuie să ne înspăimînte sau să ne oprească în loc.... Incetul cu incetul vom duce poporul până la o așa stare de fapt, încît el singur își va spune cuvîntul și-și va orîndui soarta.

Desigur, realizarea acestui ideal va cere mari eforturi și jertfe; ele sînt inevitabile chiar istoricește, deoarece a lupta pentru o cauză nerusă, însemnează a lupta contra cauzei ruse.

În mersul îngrozitor al lucrurilor din Rusia, singura speranță este o întoarcere a guvernului la politica constituțională, de care depinde și soarta apropiată a națiunii moldovenești din Basarabia.... Dar în vremea aceasta.... din Dumă vin știri neliniștitoare; proiectele ei rămîn numai pe hîrtie și aplicarea lor nici nu se așteaptă; centrul Dumei—cadeții—trăesc mereu sub frica dizolvării, interzisă fiindu-le și orice activitate legală. Iar pe de altă parte, optimiștii speră că tocmai programul acestora, atît de moderat și realizabil, se găsește tot mai mult acceptabil în sferile cele înalte, încît se apropie ziua cînd el va concorda de fapt, cu desăvîrșire, cu vederile și intențiunile din Peterhof.... Un haos!... care stîrnește nemulțumirile și revoltă până în fundul inimii poporul, care se deșteaptă ca și lent din poveste... În locul unei grabnice și radicale reforme rurale—tot același țaran rus, lăsîndu-și plugul în arătură și cu jandarmul din urmă, plecat la ostrov.... Pedepsa cu moarte se practică cît mai pe larg; e un eveniment de mare însemnătate cînd în 24 de oare nu se întîmplă nici o spînzurare....

Și totuși, tot mai mult se ridică credința în viitor.—„Mai neagră noapte—mai vii stelele“. Singele vărsat pentru libertate va fi răsunat cu prisosință, prin o simplă și radicală nimicire a parazitismului și tiraniei de azi. Ideile democratice vor învinge; chiar astăzi au prins atît de mult rădăcină, încît stîrpirea lor nu se mai poate face, decît stîrpind Rusia însăși.

Chișinău, 18 Aprilie 1907.

Alexis Nour.